

‘... อ้อ! อ้ายเจ้ากามตณหานี้ อยากได้กาม อยากได้รูป
ได้เสียง ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัส นั่นเอง เจ้าถึงต้องมาเกิด
เออ อยากได้รูป ได้เสียง ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัส
ไปตรีนพินแทงกันบ่ไป รบราฆ่าพินกันยับเยินเป็นทีเดียว
เพราะอยากได้รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส นั่นแหละไม่ใช่เรื่องอะไร ...’

รวมพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

กัณฑ์ที่ ๑๔

เขมาเขมสรณาคมน์

๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ ทน)

พหุ เว สรณํ ยนฺติ	ปพฺพตานิ วณานิ จ
อารามรฺกฺขเจตฺยานิ	มนุสฺสํ ภัยตฺตฺธิตา
เนตํ โข สรณํ เขมํ	เนตํ สรณมฺตฺตมํ
เนตํ สรณมาตมม	สพฺพทฺฤชา ปมฺจุจติ
โย จ พุทฺธมฺจ ธมฺมมฺจ	สงฺกมฺจ สรณํ คโต
จตฺตาริ อริยสจฺจานิ	สมฺมปฺปณฺณาย ปสฺสติ
ทฺฤชํ ทฺฤชสมฺปปาทํ	ทฺฤชสฺส จ อติภฺกมํ
อริยณฺณจฺจุจฺติกํ มคฺคํ	ทฺฤชูปสมตฺตามินํ
เอตํ โข สรณํ เขมํ	เอตํ สรณมฺตฺตมํ
เอตํ สรณมาตมม	สพฺพทฺฤชา ปมฺจุจตฺตีติ

ฐ.ธ.(บาลี) ๒๕/๒๔/๔๐-๔๑

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดง เขมาเขมสรณที่ปีคาถา วาจาเครื่องกล่าวแสดง ซึ่งที่พึงอันเกษมและไม่เกษมทั้ง ๒ อย่าง จะชี้แจงแสดงตามวาระพระบาลี คลือความ เป็นสยามภาษาตามมตยาธิบาย จะชี้แจงแสดงเป็นทางปริยัติ เป็นทางปฏิบัติ เป็นทางปฏิเวธ ให้เป็นเหตุสอดคล้องต้องด้วยพุทธศาสนา เริ่มต้นจะแสดงทางปริยัติก่อน ในตอนหลังจะได้แสดงทางปฏิบัติต่อไป แล้วปฏิเวธก็จะรู้คู่กันไปในทางปฏิบัติ พุทธบริษัททั้งคฤหัสถ์บรรพชิตทุกถ้วนหน้า จงเงี่ยโสตทั้ง ๒ ลงรอรับรสพระสัทธรรม เทศนา ดังอาตมาจะได้ชี้แจงแสดงต่อไป ณ บัดนี้

เริ่มต้นแห่งวาระพระบาลีว่า พหุ เว สรณํ ยนฺติ เป็นอาทิว่า มนุษย์ทั้งหลาย เป็นอันมาก อันภัยคุกคามเข้าแล้ว ย่อมถึงภูเขาท้งหลายบ้าง ถึงป่าท้งหลายบ้าง ถึง อาราม และ ต้นไม้ และ เจดียท์้งหลายบ้าง ว่าเป็นที่พึง เนตํ โข สรณํ เขมํ นั้นหา

ใช้ที่พึงอันเกษมไม่ เหน็ด สรณมุตตมัม นั้นหาใช้ที่พึงอันอุดมไม่ เหน็ด สรณมามม
ถ้าอาศัยอันนั้นเป็นที่พึงแล้ว สัพพทุกขา ปมฺจุจติ ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงไป
ได้ไม่ โย จ พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณํ คโต ผู้ใดถึงแล้วซึ่งพระพุทธเจ้า
พระธรรมเจ้า และพระสงฆ์เจ้าว่าเป็นที่พึงแล้ว จตฺตารี อริยสจฺจาณี สมฺมปฺปญฺญา
ปสฺสตี ทุกฺขํ ทุกฺขสมฺปฺปาทํ ทุกฺขสฺส จ อติกุภํ อริยญฺจญฺจคิกํ มคฺคํ
ทุกฺขปสมคามินํ มาเห็นอริยสัจธรรมทั้ง ๔ ตามปัญญาอันชอบ ทุกฺขํ คือทุกข์
ทุกฺขสมฺปฺปาทํ คือ ตัณหาเป็นแดนให้เกิดขึ้นแห่งทุกข์ ทุกฺขสฺส จ อติกุภํ การ
ก้าวล่วงเสียซึ่งทุกข์ อริยญฺจญฺจคิกํ มคฺคํ คือหนทางมีองค์ ๘ ไปจากข้าศึก
ทุกฺขปสมคามินํ ให้ถึงพระนิพพานเป็นที่สงบระงับทุกข์ เอตํ โข สรณํ เขมํ นี้
เป็นที่พึงอันเกษม เอตํ สรณมุตตมัม นี้เป็นที่พึงอันอุดม เอตํ สรณมามม
มาถึงอันนี้เป็นที่พึงได้แล้ว สัพพทุกขา ปมฺจุจติติ ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้
ด้วยประการดังนี้ นี่เนื้อความของพระบาลีคือความเป็นสยามภาษา

ต่อแต่นี้จะแสดงเป็นปริยัติเทศนา ในเขมาเขมสรณาคมนต่อไป ปริยัติเทศนาว่า
มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก ไม่ใช่ค่อย หมดทั้งสากลโลก ชมพูทวีป แสนโกฏจักรวาล
อนันตจักรวาล นิพพานถอดกาย มีเท่าไรที่เป็นมนุษย์หรือทิพย์ก็ช่าง หรือรูปพรหม
อรูปพรหมก็ช่าง เมื่อพากันมาฟังธรรมเทศนาแล้ว นั้นแหละก็อยู่ในพวกมนุษย์นั้น
ทั้งนั้น มากน้อยเท่าใด มนุษย์ทั้งหลายมากด้วยกันอันภัยคุกคามเข้าแล้ว ภัยตฺชฺชิตา
อันภัยคุกคามเข้าแล้ว เมื่อคุกคามเข้าเช่นนั้นแล้วทำไม บางพวกไปถึงภูเขายิ่งใหญ่ๆ ที่
เขานับถือเชิดชูบูชากันว่าเป็นที่พึ่งบ้าง บางพวกไปถึงป่าใหญ่ๆ ที่เขานับถือเชิดชูบูชา
กันว่าเป็นที่พึ่งบ้าง บางพวกไปถึงอารามใหญ่ๆ เช่น เขตวนาราม หรือ อารามใหญ่ๆ
กว่านั้นก็ช่าง หรือเล็กกว่านั้นก็ช่าง ที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น อย่างวัดโสธรอย่างนี้ พอถึงวัด
เข้าไหว้แล้ว แต่ว่าไหว้กลัวฤทธิ์กลัวเดชพญามาร อ้ายที่มีฤทธิ์มีเดชอยู่ที่นั่น ไม่ใช่
เคารพต่อพระพุทธเจ้าโดยตรง เคารพในฤทธิ์เดชของพญามารมัน กลัวพญามารมัน
อารามหรือต้นไม้เป็นเจดีย์ บัดนี้ยังปรากฏอยู่นั่นแน่ เจริญพาสน์^๑นั่นแน่ ต้นมะขาม
ใหญ่นั่นแน่ ไปถึงก็ต้องไหว้เซียว ต้องไหว้ กลัว กลัวใครละ กลัวฤทธิ์พญามาร มัน
มีฤทธิ์มีเดช มันสิงมันทรงได้ มันบอกให้วันบเคารพเสีย มันให้มีความสุขความเจริญ

^๑ เจริญพาสน์ เป็นละแวกหนึ่งในกรุงเทพฯ ในสมัยก่อน มีต้นมะขามยักษ์ เป็นที่กราบไหว้อยู่ต้นหนึ่ง

ถ้าว่าไม่ไหวจนเคาะพบูชาแล้ว ก็ลงโทษต่างๆ นานา กลัวมัน ต้องไหวมันอย่างนี้ ไปถึงอาราม หรือ ต้นไม้ เจตีย์ เช่นนั้นเข้าแล้ว ก็ต้องไหว กลัวต้องภัยได้ทุกซี้ ถึง อ้ายสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ว่าเป็นที่พึงที่เดียว

นั่นพระพุทธรเจ้าปฏิเสธแล้ว **เหตฺ โข สรณํ เขมํ** ภูเขาก็คดี ปากก็ดี อารามกก็ดี ต้นไม้กก็ดี นั่นไม่ใช่ที่พึ่งอันผ่องใส ไม่ใช่ที่พึ่งอันเกษม **เหตฺ สรณมุตฺตมํ** นั่นไม่ใช่ที่พึ่งอันสูงสุดหรืออันอุดม ไม่ใช่ที่พึ่งอันอุดมอันสูงสุด **เหตฺ สรณมาคมม** ก็มาอาศัย อันนั้นว่าเป็นที่พึ่งแล้ว **น ปมฺจุจติ** ย่อมไม่หลุดพ้นไป **สพฺพทฺทุกฺขา** จากทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะต้องติดอยู่ในกามภพ รูปภพ อรูปภพ อยู่เ็นเอง จนไปนิพพานไม่ได้ เพราะเข้าถึงที่พึ่งไม่ถูก พลาดไปเรื่องนี้ เราเห็นอยู่ต่อตาทั่วๆ กันในประเทศไทยนี้ อะไรต่อมิอะไรกันไขว่ไขว่ เพราะเหตุอะไร เพราะเหตุว่าไม่รู้จัก **พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ** นะซี **พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ** ไม่ได้อยู่เรียราดเช่นนั้น **พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ** อยู่ในตัวทุกคน กายเป็นชั้นๆ เข้าไป กายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม กายอรูปพรหมละเอียด กายธรรม กายธรรมละเอียด นั้นแน่ **พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ** นั้นแนกกายธรรม กายธรรมละเอียด กายธรรมนั้นแหละเป็น **พุทฺโธ** เป็นเนमितกนามเกิดขึ้นเป็น **พุทฺโธ** ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรม นั้นแหละ เส้นผ่าศูนย์กลางเท่าหน้าตักธรรมกาย กลมรอบตัว ดวงนั้นแหละเป็นเนमितกนามเกิดขึ้นเรียกว่า **ธมฺโม** กายธรรมละเอียดอยู่ในดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย แต่ว่าใหญ่กว่ากายธรรม นั้นแหละเรียกว่า **สงฺโฆ** เป็นเนमितกนามเกิดขึ้นเรียกว่า **สงฺโฆ** ถ้าตัวจริงละก็ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ นั้นแหละเป็นตัวจริงที่เราจะถึง จะไปถึงสิ่งอื่นไม่ได้ **โย จ พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณํ คโต** ถึงพระพุทธรเจ้าว่าเป็นที่พึ่ง ถึงพระธรรมว่าเป็นที่พึ่ง ถึงพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่ง หรือถึงพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ทั้ง ๓ นั้นว่าเป็นที่พึ่ง

เมื่อถึงพระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งแล้ว **จตฺตาริ อริยสัจฺจานิ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ** ต้องเห็นอริยสัจธรรมทั้ง ๔ เห็นอริยสัจทั้ง ๔ ตามปัญญาอันชอบที่ถูก ไม่ให้ผิดจากอริยสัจธรรมทั้ง ๔ อริยสัจธรรมทั้ง ๔ เป็นธรรมสำคัญในทางพระพุทธศาสนา แต่เราไม่เคียงสาทีเดียวว่าอะไรเป็นทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ เราไม่เคียงสาทีเดียว ไม่เคียงสาอย่างไร ทุกขสัจนั้นคืออะไรละ ความเกิดนั้นซีเป็นทุกขสัจจะ สมุทัยสัจจะ เหตุให้เกิดนั้นแหละเป็นสมุทัยสัจ นิโรธสัจจะ

ความดับเหตุให้เกิดนั้นแหละเป็นนิโรธสัง มรรคสัง ข้อปฏิบัติหนทางมีองค์ ๘ ไปจาก
 ขำศึกให้ถึงพระนิพพานที่เป็นที่สงบระงับนั้นแหละ เป็นมรรคสัง นี่เป็นตัวสำคัญนัก
 วันนี้มุ่งมาดปรารถนาจะแสดงในทุกขสัง สมุทัยสัง นิโรธสัง มรรคสังนี้ ให้เข้าเนื้อ
 เข้าใจ จะแสดงทางปริยัติก่อน แล้วจึงย้อนไปแสดงทางปฏิบัติให้เข้าเนื้อเข้าใจชัดว่า
 ทุกขสัง สมุทัยสัง นิโรธสัง มรรคสังนะ อยู่ที่ไหน อะไร ให้รู้กันเสียที

เมื่อเห็นสังขารทั้ง ๔ เป็นที่พึงดีเช่นนี้แล้ว พระองค์ก็ทรงรับสั่ง **เอตํ โข
 สรณํ เขมํ** นี่เป็นที่พึงอันเกษม อันผ่องใส **เอตํ สรณมุตตมํ** นี่เป็นที่พึงอันอุดม
 สูงสุด **เอตํ สรณมคคัม** สัพพทุกขา ปมฺจุจติ มาอาศัยอันนี้เป็นที่พึ่งแล้ว ย่อม
 หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ นี่ท่านแสดงย่อย่อสงกลพุทธศาสนา ธรรมที่พระองค์ได้
 ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นที่ควงไม้ศรีมหาโพธิ์ คือ สังขารทั้ง ๔ รู้จริงรู้แท้ทีเดียว
 ในสังขารทั้ง ๔ นี้ ถ้าไม่รู้จริงรู้แท้ในสังขารทั้ง ๔ เป็นพระอรหันต์ก็ไม่ได้ เป็น
 พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ เป็นไม่ได้ทีเดียว นี่ธรรมสำหรับทำให้เป็นพระพุทธเจ้าทีเดียว
 สังขารทั้ง ๔ นะ เพราะฉะนั้นวันนี้เราควรฟัง ที่แสดงมาแล้วนี้เป็นทางปริยัติ

ถ้าจะแสดงโดยปฏิบัติ ให้แน่ชัดลงไปแล้วละก็ ในสังขาร ๔ นี่ะคือใคร ถ้ารู้จัก
 พระพุทธเจ้าเสียก่อน

พระพุทธเจ้านะคือใคร ที่ไปเห็นสังขารทั้ง ๔ นะ เห็นด้วยพระสิทธิธตถกุมาร
 หรือด้วยตาของพระสิทธิธตถราชกุมาร ความเห็น ความรู้ของพระสิทธิธตถราชกุมารหรือ
 ไม่ใช่

หรือเห็นด้วยกายละเอียดของพระสิทธิธตถราชกุมาร กายที่นอนฝันออกไปนะ
 ไม่ใช่ ไม่ได้เห็นด้วยตานั่นกายนั้น

เห็นด้วยตากายทิพย์ของพระสิทธิธตถราชกุมารหรือ กายที่ฝันในฝันออกไปนะ
 ไม่ใช่ เห็นด้วยกายนั้นเป็นพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ไม่ได้

เห็นด้วยตากายทิพย์ละเอียดของพระสิทธิธตถราชกุมารอย่างนั้นหรือ ถึงจะเป็น
 พระพุทธเจ้าได้ ไม่ใช่ ไม่เห็นเช่นนั้น เพราะสังขารนี้เห็นชั้นท้าย ไม่ใช่เห็นชั้นต้น
 เห็นด้วยตากายรูปพรหม หรือ รูปพรหมละเอียดของพระสิทธิธตถราชกุมารอย่างนั้นหรือ
 เห็นทุกข์ เห็นเหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ไม่ใช่

เห็นด้วยตากายอรูปพรหม อรูปพรหมละเอียดของพระสิทธิธตถราชกุมาร เป็น
 กายที่ ๗ ที่ ๘ กระนั้นหรือ ไม่ใช่ เห็นด้วยตากายนั้นมันอยู่ในภพ มันทะลุหลุด
 สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้ มันยังติดภพอยู่

ท่านเห็นด้วยตาธรรมกาย ธรรมกายที่เป็นโคตรภูณะ ยังหาได้เป็นพระโสตาสกทาคาไม ยังหาได้เป็นโสตามรรคผล สกทาคามรรคผล อนาคามรรคผล อรหัตมรรคผลไม่ เห็นด้วยตากายธรรม รู้ด้วยญาณของกายธรรม ไม่ใช่รู้ด้วยดวงวิญญาณ เพราะกายมนุษย์มีดวงวิญญาณ ญาณไม่มี กายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด มีดวงวิญญาณทั้งนั้น ดวงญาณไม่มี กายรูปพรหม รูปพรหมละเอียด มีแต่ดวงวิญญาณ ดวงญาณไม่มี กายอรูปพรหม อรูปพรหมละเอียด มีแต่ดวงวิญญาณ ดวงญาณไม่มี พอถึงกายธรรมเข้า มีญาณที่เดียว

ญาณจะเป็นอย่างไร รูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไร ตาธรรมกายก็เหมือนรูปพระปฏิมากรอย่างนี้แหละ เหมือนมนุษย์อย่างนี้แหละ แบบเดียวกันแต่ทว่าละเอียด แล้วมีญาณของกายธรรม ญาณจะเป็นอย่างไร ดวงวิญญาณอยู่ในกลางกายมนุษย์นี้ เท้าดวงตาข้างใน อยู่ในกลางกายทิพย์ก็เท้าดวงตาข้างใน อยู่ในกลางกายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ละเอียด ก็แบบเดียวกัน หรือกายรูปพรหม รูปพรหมละเอียด อรูปพรหม อรูปพรหมละเอียด ก็มีดวงวิญญาณแบบเดียวกัน ดวงวิญญาณเท่านั้นไม่อาจจะเห็นอริยสัจได้ ต่อเมื่อใดไปถึงกายธรรมเข้า ดวงวิญญาณจะขยายส่วนออกไปเป็นดวงญาณ หน้าตักธรรมกายโตเท่าไหน ก็กว้างแค่นั้น ถ้าหน้าตักศอกหนึ่ง ดวงญาณก็วัดฝ่าเส้นศูนย์กลางศอกหนึ่ง หน้าตักวาหนึ่ง ดวงญาณก็วัดฝ่าเส้นศูนย์กลางวาหนึ่ง กลมรอบตัว ถ้าว่าหน้าตักธรรมกายนั้น ๒ วา ดวงญาณก็วัดฝ่าเส้นศูนย์กลาง ๒ วา กลมรอบตัว ขยายอย่างนั้น ถ้าหน้าตัก ๔ วา ดวงญาณก็วัดฝ่าเส้นศูนย์กลาง ๔ วา กลมรอบตัว แล้วแต่หน้าตักธรรมกาย หน้าตักธรรมกายโคตรภูณะไม่ถึง ๕ วา หย่อน ๕ วา เล็กน้อย ถ้าเป็นพระโสตาจึงจะเต็ม ๕ วา ถ้ายังไม่ถึงพระโสตาหย่อนกว่า ๕ วา หน้าตักของธรรมกายนั้นโตเท่าไหน ดวงญาณก็โตเท่านั้น ดวงญาณนั้นแหละสำหรับรู้ละ นั่นแหละ **สมมุปปญญา** **ปสฺสตี** เห็นตามปัญญาอันชอบ เห็นชัดๆ ที่เดียว ดวงญาณของธรรมกายขยายออกไป ดังนั้นเมื่อเข้าถึงธรรมกายแล้ว ธรรมกายจะเห็นทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ต้องเข้าสมาบัติ ธรรมกายต้องเข้าสมาบัติ ธรรมกายนั่งนิ่งเพ่งฌานที่เดียว ใจหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย หยุดนิ่ง เมื่อนิ่งถูกส่วนเข้าแล้ว ที่ธรรมกายนั้นนั้นแหละเกิดเป็นดวงฌานขึ้น วัดฝ่าเส้นศูนย์กลาง ๒ วา ๘ ศอก กลมเป็นวงเวียนเป็นกงจักร กลมเป็นกงเกวียนที่เดียว เหมือนแผ่นกระຈก หนาคืบหนึ่ง วัดฝ่าเส้นศูนย์กลาง ๒ วา หนาคืบหนึ่ง ร่องนั่งของธรรมกายนั้นมาจากไหน ดวงฌานที่เกิดขึ้นนั้นมาจากไหน ที่มาของดวง

ฉานะมีมาก มาจากสัทธก็เป็นดวงฉานได้ มาจากดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ก็เป็นดวงฉานได้ แต่ว่าเมื่อถึงธรรมกายแล้ว ใช้ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้นเอง เป็นปฐมฉาน ขยายส่วน เห็นใส เมื่อดูใสแล้วก็ขยายส่วนออกไป ขยายส่วนออกไป ๒ วา กลมรอบตัวแต่ว่าหน้าคืบหนึ่ง กลมเหมือนยังกับกงจักรหรือกงเกวียน กลม เหมือนอย่างวงเวียนอย่างนั้น หน้าคืบหนึ่ง ใสเป็นแก้วผลึกทีเดียว ร่องนั่งของธรรมกาย ธรรมกายเมื่อเข้าถึงปฐมฉานเช่นนั้นนั้นแหละ พอถึงปฐมฉานเข้าเช่นนั้น ก็มีวิตก วิจารณ์ วิตก ความตรึก วิจารณ์ ความตรอง ปิติ ชอบเนื้อชอบใจ วิตกว่า ฉานนั้นมันมาจาก ไหน เห็นแล้วมันมาจากนั้น วิจารณ์ ไตร่ตรองไป ตรวจตราไปถึงถ้วน เป็นของที่ไม่มีที่ติ ปลื้มอกปลื้มใจ ดีอกดีใจ มีความปีติขึ้น ปลื้มอกปลื้มใจ เต็มอกเต็มใจ เต็มส่วนของปีติ มีความสุข นั่งอยู่กลางฉานนั้น สุขในฉานอะไรจะไปสู่ ในภพนี้ไม่มีสุขเท่าถึงดอก สุขในฉานนะ สุขลิมสมบัตินั้นแหละ สมบัติกษัตริย์ก็ไม่อยากได้ สุขในฉานนะ สุข นักหนาทีเดียว เต็มส่วนของความสุขก็หนึ่ง เฉย วิเวกวิงเวง เปลี่ยวเปล่า เรามาคนเดียวไปคนเดียวหมดทั้งสากลโลก คนทั้งหลายไปคนเดียวทั้งนั้น ไม่มีคู่ ๒ เลย จะเห็นว่าลูกสักคนหนึ่งก็ไม่มี สามีสักคนหนึ่งก็ไม่มี ภรรยาสักคนหนึ่งก็ไม่มี ต่างคนต่าง มา ต่างคนต่างไป ต่างคนต่างตาย ต่างคนต่างเกิด เป็นจริงอย่างนี้ ปล่อยหมด ไม่ว่าจะเป็นอะไร ไม่ยึดถือทีเดียว เรือกสวนไร่นา ตึกร้านบ้านเรือน ก่อนเราเกิดเขาก็มีอยู่ อย่างนี้ หญิงชายเขาก็มีกันอยู่อย่างนี้ เราเกิดแล้วก็อยู่อย่างนี้ เราตายไปแล้วมันก็มีอยู่อย่างนี้ เห็นดังลงไปทีเดียว เข้าปฐมฉานเข้าแล้ว เห็นดังลงไปเช่นนี้ เมื่อเข้า ปฐมฉานก็แน่นิ่งอยู่ ฉานที่ละเอียดกว่านี้มี พอนึกขึ้นมาเช่นนั้นก็ อ้อ! ที่ละเอียดขึ้นมา กว่านี้มีอยู่ ก็นั่งอยู่กลางปฐมฉานนั้น กลางดวงปฐมฉานนั้นหนึ่ง ใจของธรรมกายหยุด นั่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย นั่งพอถูกส่วนเข้า ฉานนั้นเปลี่ยนแล้ว ปฐมฉานนั้นจางไป ทุติยฉานมาแทนที่รองนั่ง จะไปไหน ไปคลองแคล้วยิ่งกว่าขึ้น เครื่องบิน ปฐมฉานเหมือนกัน ทุติยฉานเหมือนกัน พอเข้าฉานที่ ๒ ได้แล้ว ก็นึก ว่าฉานที่ ๒ มันใกล้ฉานที่ ๑ มันเสื่อมง่าย ใจก็หยุดนั่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายอีก ถูกส่วนหนึ่งเข้าอีก ทุติยฉานก็จางไป ตติยฉานมาแทนที่ นั่งอยู่ กลางตติยฉานนั้น พอถูกส่วนเข้าตติยฉานแล้ว ละเอียดกว่าตติยฉานนี้มี นั่งอยู่ ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้น ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรมนั้น ถูก ส่วนเข้า เมื่อนึกถึงฉาน ตติยฉานก็จางไป จตุตถฉานเข้ามาแทนที่ ยังไม่พอแค่นั้น นั่งอยู่กลางจตุตถฉานนั้น ละเอียดกว่านี้มี ว่าละเอียดกว่านี้มี จตุตถฉานก็จางไป

อาภาสญาณจายตนฌาน กลางของจตุตถฌานว่างออกไปเท่ากัน ดวงเท่ากัน ดวงเท่ากันนี้เรียกว่า อาภาสญาณจายตนฌาน ธรรมกายก็นั่งอยู่กลางของอาภาสญาณจายตนฌาน เรียกว่าเข้าอาภาสญาณจายตนฌานแล้ว ใจก็นั่งอยู่ศูนย์กลางที่ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายนั้น ถูกส่วนเข้าก็นึกว่าฌานนี้คล่องแคล่วว่องไวดี แต่ว่าละเอียดกว่านี้มี พอถูกส่วนเข้า อาภาสญาณจายตนฌานก็จางไป วิญญูญาณจายตนฌานเข้ามาแทนที่ ดวงก็เท่ากัน นั่งอยู่กลางดวงวิญญูญาณจายตนฌานนั้น ว่าละเอียดกว่านี้มี นั่งอยู่ศูนย์กลางที่ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายนั้น แต่ว่าเพ่งฌานหนึ่ง พอถูกส่วนเข้า วิญญูญาณจายตนฌานจางไป อากิญจัญญายตนฌานเข้ามาแทนที่ รู้ละเอียดจริง นี่เป็นรู้ละเอียดจริง นั่งอยู่อากิญจัญญายตนฌานนั้น ละเอียดกว่านี้มี พอถูกส่วนเข้า อากิญจัญญายตนฌานจางไป เนวสัญญานาสัญญายตนะเข้ามาแทนที่ เข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะ ออกนึกในใจทีเดียวว่า **สหนฺตเมตํ ปณฺธิตเมตํ** นี่ละเอียดจริง ประณีตจริง นี่เข้าฌานดังนี้ นี่เขาเรียกว่า เข้าฌานโดยอนุโลม

เข้าฌานโดยปฏิโลม ถอยกลับจากฌานที่ ๘ นั้น จากเนวสัญญานาสัญญายตนะ เข้าหาอากิญจัญญายตนะ มาวิญญูญาณจายตนนะ เข้าอย่างไรก็ออกมาอย่างนั้น มาถึงอาภาสญาณจายตนนะ ถอยจากอาภาสญาณจายตนนะ มาถึงจตุตถฌาน ถอยจากจตุตถฌาน มาถึงตติยฌาน ถอยจากตติยฌาน มาถึงทุติยฌาน ถอยจากทุติยฌาน มาถึงปฐมฌาน เข้าไปดังนี้อีก นี่เรียกว่า ปฏิโลม ถอยกลับ อนุโลมเข้าไปอีก ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ที่ ๖ ที่ ๗ ที่ ๘ ไปอีก ถอยจากที่ ๘ มาถึง ที่ ๗ ที่ ๖ ที่ ๕ ที่ ๔ ที่ ๓ ที่ ๒ ที่ ๑ มาถึงอีก นี่เรียกว่า อนุโลมปฏิโลม ไปอย่างนี้ พออนุโลมปฏิโลมถูกส่วนเข้า ก็เห็นทีเดียวว่า อ้อ! สัตว์โลกนี้เป็นทุกข์ละ เห็นทุกข์ละนะ นี่ทางปฏิบัติเห็นทุกข์ละ ตาธรรมกายเห็นอายตนะที่ดึงดูดของสัตว์โลก เขาเรียกว่า โลกายตนะ อ้อ! มนุษย์นี้เกิดขึ้นไม่ใช่อื่นเลย ความเกิดนี้ อายตนะของโลกเขาดึงดูดนะ ก็เห็นอายตนะที่เดียว มนุษย์นี้ก็มีอายตนะอยู่อันหนึ่ง เราเคยค้นพบ เรา รู้จักแล้ว อายตนะของมนุษย์ รู้จักกันทั่วแหละ อายตนะของมนุษย์ ที่เราติดอยู่ก็ติดอายตนะนั้นแหละมันดึงดูดอายตนะอยู่ที่ไหน ที่บ่อเกิดของมนุษย์ อายตนะแปลว่าบ่อเกิด บ่อเกิดมันอยู่ที่ไหน นั้นแหละเป็นตัวอายตนะของมนุษย์ทีเดียว อายตนะเขาของทิพย์ละ มันมีมากด้วยกัน นี่ อายตนะกำเนิดของสัตว์มีถึง ๔ อัณฑชะ สังเสทชะ ชลาพุชะ โอปปาติกะ อัณฑชะ เกิดด้วยฟองไข่ สังเสทชะ เกิดด้วยเหงื่อไคล ชลาพุชะ เกิดด้วยน้ำ อายตนะที่ว่าเป็นชลาพุชะ เกิดด้วยน้ำ โอปปาติกะ ลอยขึ้นบังเกิด เอากันละคราวนี้ อัณฑชะ เกิด

ด้วยฟองไข่ เบ็ด ไก่ ทั้งนั้น เป็นอายตนะอันหนึ่ง สังเสทชะเห้งไคเป็นอายตนะอันหนึ่ง สำหรับเหนียวรังใจให้สัตว์เกิด นั้นเป็นอายตนะสำหรับบ่อเกิด ชลาพุชะมีน้ำสำหรับเป็นอายตนะให้เกิด โอปปาติกะ อายตนะของจาตุมหาราช ดาวดึงส์ ยามาดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตดี นี่เป็นอายตนะของทิพย์ทั้งนั้น มีอายตนะดึงดูดให้เกิดเหมือนกัน ไม่ใช่เท่านั้น อายตนะที่ทรมาลงไปกว่านี้ อายตนะให้เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน คล้ายมนุษย์เหมือนกัน อายตนะให้เกิดเป็นอสุรกาย แบบเดียวกันกับมนุษย์ อายตนะเกิดเป็นเปรต แบบเดียวกับมนุษย์ อายตนะในอบายภูมิทั้ง ๔ สัญชีพ กาสสุตตะ สังฆาฏะ โรธูระ มหาโรธูระ ตาปะ มหาตาปะ อเวจีนรก นรกทั้ง ๘ ขุมใหญ่นี้ ขุมหนึ่งๆ มีอุสสทนรกเป็นบริวารล้อมรอบ ๔ ด้าน ด้านละ ๔ ขุม เป็น ๑๖ ขุม แล้วมียมโลกนรก ตั้งอยู่ในทิศทั้ง ๔ ทิศ ทิศละ ๑๐ ขุม เป็น ๔๐ ขุม นรกทั้ง ๔๕๖ ขุม เป็นอายตนะดึงดูดสัตว์โลกทั้งนั้น เมื่อทำดีทำชั่วไปถูกส่วนเข้าแล้ว อายตนะของนรกก็ดึงเป็นชั้นๆ ดูดเป็นชั้นๆ ต้องไปติด ใครทำอะไรเข้าไว้ อายตนะมันดึงดูดไปติด ฝ่ายธรรมกายไปเห็นก็ อ้อ! สัตว์โลกมันติดอย่างนี้เอง ติดเพราะอายตนะเหล่านี้ อ้ายที่มาเกิดเหล่านี้ใครให้มาเกิดละ อ้ายที่มาเกิดเป็นอบายภูมิทั้ง ๔ มนุษย์ ๑ สวรรค์ ๖ ชั้นนี้ ใครให้เกิดละ เห็นที่เดียวแหละ เห็นที่เดียว ทุกขสมุปปาต ตณฺหา ตัณหานี้แหละเป็นแดนให้เกิดพร้อมทีเดียว

ตัณหาคืออะไรล่ะ? กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา แยกออกไปเป็น ๓ เห็นตัณหาอีก อ้อ! อ้ายเจ้ากามตัณหานี้ อยากได้กาม อยากได้รูป ได้เสียง ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัส นั่นเอง เจ้าถึงต้องมาเกิด เออ อยากได้รูป ได้เสียง ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัส ไปตีรันฟันแทงกันป่นปี้ รบราฆ่าฟันกันยับเยินเป็นที่เดียว เพราะอยากได้รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส นั่นแหละ ไม่ใช่เรื่องอะไร เห็นชัดๆ อย่างนี้ว่า อ้อ! อ้ายนี่เองเป็นเหตุให้เกิด กามตัณหาตัวเอง อ้อ! นี่อายตนะของกามตัณหาทั้งนั้น ในอบายภูมิทั้ง ๔ เปรต นรก อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉานเหล่านี้ มนุษย์ สวรรค์ ๖ ชั้น นี่กามตัณหาทั้งนั้น อ้ายกามนี่เองเป็นตัวสำคัญ เป็นเหตุ อ้ายนี้สำคัญนัก

ไม่ใช่แต่กามตัณหาฝ่ายเดียว ไปดูถึงรูปพรหม ๑๖ ชั้น พรหมปาริฉตชา พรหมบุโรหิตา มหาพรหม ปรีตตภา อัมปมาณาภา อาภัสสรา ปรีตตสุภา อัมปมาณสุภา สุภิกินหา เวหัพผลา อสัณฺณสัจจตา อวิหา อตัมปา สุทิสสา สุทิสสี อกนิฏฐารูปพรหม ๑๖ ชั้นนี้เป็น ภวตัณหา อ้ายนี้อยากได้รูปฌานที่เราดำเนินมานั่นเอง ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน อ้ายนี้เป็นรูปพรหม อากาสาณัญจายตน

ฌาน วิญญูญาณัญจายตนฌาน อากิญจัญญายตนฌาน เหวสัณญานาสัณญายตนฌาน
อ้ายนี้ให้ไปเกิดเป็นอรุปพรหม อากาสนัญจายตนะ วิญญูญาณัญจายตนะ อากิญ
จัญญายตนะ เหวสัณญานาสัณญายตนะ อ้ายนี้ติดอ้าย ๘ ดวงนี้เอง เมื่อไปติดเข้า
แล้วมันขึ้นมันมันสบายนัก กามภพสู้ไม่ได้ มันสบายเหลือเกิน มันสุขเหลือเกิน
ปฐมฌานก็สุขเพียงเท่านั้น ทุตติยฌานก็สุขหนักขึ้นไป ตุตติยฌาน สุขหนักขึ้นไป จตุตถ
ฌาน สุขหนักขึ้นไป อากาสนัญจายตนฌาน วิญญูญาณัญจายตนฌาน สุขหนักขึ้นไป
อากิญจัญญายตนฌาน สุขหนักขึ้นไป เหวสัณญานาสัณญายตนฌาน สุขหนักขึ้นไป
มันพิลึกกึกการละ มันยิ่งใหญ่ไพศาลทีเดียว ส่วนรูปภพนั้นเป็นภวตัณหา อ้าย
ภวตัณหาตัวเองเป็นเหตุให้เกิดในรูปภพทั้ง ๑๖ ชั้นนี้

ฝ่ายอรุปภพทั้ง ๔ ชั้นนี้เป็นวิภวตัณหา เข้าใจว่า นี่เองหมดเกิด หมดแก่ หมด
เจ็บ หมดตายเสียแล้ว เข้าใจว่า นี่เองเป็นนิพพาน เมื่อไม่พบศาสนาของพระบรม
ศาสดาจารย์ ก็เข้าใจว่า อากาสนัญจายตนะ วิญญูญาณัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ
เหวสัณญานาสัณญายตนะ นี่เอง เป็นนิพพานทีเดียว เข้าใจอย่างนั้น คั่นคว่าหาเอาเอง
นี่เป็นวิภวตัณหา ไปติดอยู่อ้ายพวกนี้เอง กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา อ้าย ๓
ตัวนี้แหละสำคัญนัก ไปเห็นหมด เห็นรูปพรรณสัณฐาน ฌานก็เห็น เห็นกามตัณหาก็
เห็น กามตัณหาทั้ง ๑๑ ชั้นนี้เห็น ภวตัณหาทั้ง ๑๖ ชั้นนั้นก็เห็น วิภวตัณหาทั้ง ๔
ชั้นนั้นเห็นหมด เห็นปรากฏทีเดียว เอ! นี่จะอย่างไร? ต้องละอ้ายพวกนี้ ต้องละ
กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ถ้าละไม่ได้ละก็ หลุดพ้นไปไม่ได้ละ ก็ทุกข์อยู่
ไม่พ้นจากทุกข์แน่นอนทีเดียว แน่แน่นอนในใจของตัวทีเดียว เข้าสมาบัติดูอีก ตรวจพบ
ไปทวนมาดูอีก ดูหนักเข้าๆ เห็นชัดหมดทุกสิ่งทุกประการแล้ว ในกามตัณหา
ภวตัณหา วิภวตัณหา ดูไปดูมา อ้อ! เราต้องละกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา
ถ้าว่าไม่ละกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี่ให้ขาดเสียละก็ เราจะต้องมีชาติไม่จบ
ไม่แล้ว จะต้องทุกข์ไม่จบไม่แล้ว จะต้องหน้าดำคร่ำเครียดไม่จบไม่แล้ว จะต้อง
ลำบากยากแค้นไม่จบไม่แล้ว เมื่อคิดดังนี้เข้าใจดังนี้แล้ว ตาธรรมกายก็มองเห็นแจ่ม
เราต้องละกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ละอย่างไร? วิธีจะละ ละอย่างไรละ?
เออ! วิธีจะละ ละทำไหนกันนะ? เห็นทางที่เดียวว่า อ้อ! พระพุทธเจ้าพระอรหันต์
ไปทางนี้ ที่เราเดินมาทางศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ในกายมนุษย์
มาถึงกายมนุษย์ละเอียด ในกายทิพย์มาถึงกายทิพย์ละเอียด ในกายรูปพรหมมาถึง
กายรูปพรหมละเอียด ในกายอรุปพรหมมาถึงกายอรุปพรหมละเอียด จนกระทั่งมาถึง

กายกรรมกาย ธรรมกายละเอียดยนี้ เราต้องเดินในช่องทางของศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ นี่เอง ใจต้องหยุด ต้องหยุดทีเดียวถึงจะละกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหาได้ เริ่มต้นต้องหยุดเชียว พอหยุดก็เข้าถึงการทีเดียว อ้อ! พอหยุดก็ก้าว เข้า กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ดับหมด ถ้าว่าไม่หยุดละก็ เป็นไม่ถึงการ ที่เดียว ไปไม่รอดไม่พ้นทีเดียว

หยุดอะไรละ ใจหยุดสิ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้น แผละ พอถูกส่วนเข้าถึงเห็นดวงศีล หยุดอยู่กลางดวงศีลนั้นแผละ หยุดกลางของกลาง กลางของหยุด กลางที่หยุดนั้นแผละ ถ้าว่าถึงดวงสมาธิ กลางดวงสมาธิ กลางของ กลางที่หยุดนั้นแผละ ก็เข้าถึงดวงปัญญา หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา กลางของ กลางที่หยุดนั้นแผละ เข้าถึงดวงวิมุตติ หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ พอหยุดแล้วก็ กลางของกลางที่หยุดนั้นแผละ เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอเข้าถึงดวงวิมุตติ ญาณทัสสนะแล้ว หยุดอยู่ศูนย์กลางของใจที่หยุดนั้นแผละ กลางของกลางๆๆ หนัก เข้าก็เห็นกายพระโสดา เข้าถึงกายพระโสดา อ้อ! พอเข้าถึงกายพระโสดาก็รู้จักเชียว นี่พระพุทธรเจ้าพระอรหันต์ไปทางนี้ ไม่ใช่ไปทางอื่นเลย แต่พอเข้าถึงกายพระโสดา ละเอียดย ทำแบบเดียวกันอย่างนั้น หยุดอย่างเดียวกันนั้นแผละ หยุดอย่างนั้นแผละ พอหยุดเข้ารูปนั้นจริงๆ เข้าถึงกายพระสกทาคา สกทาคาละเอียดย อนาคา อนาคา ละเอียดย ก็รู้รสชาติของใจทีเดียว พอเข้าถึงพระอรหันต์ พระอรหันต์ละเอียดยเข้าแล้ว หลุดหมด กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา **ทุกขุปสมคามินิ** อย่างนี้เอง ถึงพระ นิพพานเป็นที่ดับแห่งทุกข์ พอถึงพระอรหันต์ก็เห็นนิพพานแจ่ม เข้านิพพานไปได้ ที่เดียว นี่ไปอย่างนี้ ไปจริงๆ อย่างนี้ ก็ไปได้เพราะเห็นสัจธรรมทั้ง ๔ แล้วก็เข้ามา คลุมสัจธรรมทั้ง ๔ ไว้ ยังไม่ปล่อยทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึง ความดับทุกข์ มั่นกับใจ ดูแล้วดูอีก ทบทวนแล้วทบทวนอีก แน่นอนในใจ พอแน่นอน ในใจ เห็นทุกข์สัง สมุทัยสัง นิโรธสัง มรรคสัง พอครบ ๔ เข้าเท่านั้นแผละ ได้ บรรลุพระโสดาทันที พอพระโสดาเข้าสมาบัติ นิ่งอยู่ในปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน อากาสนัญญายตนฌาน วิญญูญานัญญายตนฌาน อาภิญญัญญายตนฌาน เหนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ทบไปทวนมาๆ ตาธรรมกายของพระโสดาไปเห็น ทุกขสัง สมุทัยสัง นิโรธสัง มรรคสัง รู้ด้วยญาณของพระโสดา พอครบรอบ ๔ เข้า เท่านั้น ได้บรรลุพระสกทาคา หน้าตัก ๑๐ วา สูง ๑๐ วา เกตุดอกบัวตูม ไสบริสุทธิ์ หนักขึ้นไป ธรรมกายพระสกทาคาเข้าปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน

อาภาสญาณายตนฉาน วิญญานญาณายตนฉาน อากิณญญาณายตนฉาน เนวสัญญานาสัญญายตนฉาน ทบไปทวนมาแบบเดียวกัน เห็นทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ในกายรูปพรหม เห็นชัด พอถูกส่วนเข้าก็ได้บรรลุพระอนาคา พระอนาคาเดินสมาบัติแบบเดียวกัน เห็นทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ในกายอรูปพรหม เข้าก็ได้บรรลุพระอรหัตที่เดียว หมดกิเลสเป็นสมุทเจตพหวนที่เดียว

ถ้าหลักฐานเรียกว่า โสฬสกิจ เรียกว่าแค่นี้สำเร็จโสฬสกิจแล้ว โสฬสกิจแปลว่าอะไร? กิจ ๑๖ ในเพลงที่เขาว่าไว้เป็นหลักว่า เสร็จกิจ ๑๖ ไม่ตกกันดาร เรียกว่านิพพานก็ได้ นี่แหละเสร็จกิจ ๑๖ ละ ทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ในกายมนุษย์ ๔ ทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ในกายทิพย์ ๔ เป็น ๘ ทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ในกายรูปพรหม ๔ เป็น ๑๒ ทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ เห็นจริงตามจริงในกายอรูปพรหมอีก ๔ มันก็เป็น ๑๖ นี่เสร็จกิจทางพุทธศาสนา ทางพระอรหัตแค่นี้ นี่ทางปฏิบัติ เทศนาดังนี้เป็นทางปฏิบัติ ไม่ใช่ทางปริยัติ นี่ทางปฏิบัติอันนี้แหละ พระพุทธศาสนาในทางปริยัตติดังแสดงแล้วในตอนต้น พุทธศาสนาในทางปฏิบัติดังแสดงแล้วในบัดนี้ แต่ปริยัติ ปฏิบัติ ที่เรียกว่าเข้าถึงปฏิบัติเดินสมาบัติทั้ง ๘ นั้น เป็นทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ดังนี้ นี่เป็นทางปฏิบัติแท้ๆ

เมื่อกายธรรมเห็น ทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ได้เข้าเห็นพระโสดาบรรลุถึงพระโสดา นั้นปฏิบัติเฉพาะที่เดียว ได้เข้าถึงพระโสดาแล้ว ทั้งหยาบทั้งละเอียด เมื่อพระโสดาเดินสมาบัติทั้ง ๘ ดูทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ในกายทิพย์เข้า ทั้งหยาบทั้งละเอียด ได้บรรลุพระสกทาคา

เมื่อถึงพระสกทาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด เห็นเข้านั้นเป็นตัวปฏิเวธแท้ๆ ที่เดียว รู้แจ้งแทงตลอดในสกทาคาเข้าแล้ว เมื่อพระสกทาคาเข้าสมาบัติทั้ง ๘ ดูทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ในกายรูปพรหมเข้า เห็นในสังขารทั้ง ๔ ชัดอีก ได้บรรลุพระอนาคา นี่ที่ได้เห็นตัวพระอนาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด และทั้งธรรมที่ทำให้เป็นพระอนาคา นั้นเป็นตัวปฏิเวธแท้ๆ ที่เดียว รู้แจ้งแทงตลอด เห็นจริงที่เดียว เห็นปรากฏที่เดียว

เมื่อพระอนาคาเข้าสมาบัติ ดูทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ทั้งหยาบทั้งละเอียด เห็นชัดใน ทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ได้บรรลุพระอรหัต

เมื่อเห็นกายพระอรหันต์ ทั้งธรรมที่ทำให้เป็นกายพระอรหันต์ทั้งหยาบทั้งละเอียด เห็นชัดทีเดียว นั้นเห็นชัดอันนั้นแหละได้ชื่อว่า เป็นปฏิเวธแท้ๆ เชี่ยว รู้แจ้งแทงตลอด

นี้ ปรีติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ดังนี้ ศาสนามีทั้งปรีติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ดังนี้ ถ้าว่านับถือศาสนา ปฏิบัติศาสนา เข้าปรีติก็ไม่ถูก ปฏิบัติก็ไม่ถูก ปฏิเวธก็ไม่ถูก มันก็ไปต้องแต่งอยู่นั้น เอาอะไรไม่ได้ สัก ๑๐ ปี ๑๐๐ ปี ก็เอาอะไรไม่ได้ ถึงอายุจะแก่ปานใด จะโง่เขลาเบาปัญญาปานใด ถ้าเข้าถึงทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ไม่ได้ ไม่เห็นทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ ดังแสดงมาแล้วนี้ จะปฏิบัติศาสนาเอาเรื่องราวไม่ได้ ถ้าว่านละ โมฆชนฺโณ แก่เปล่า เอาอะไรไม่ได้ เอาเรื่องไม่ได้ เหตุนี้แหละทางพุทธศาสนาจึงนิยมนับถือนักในเรื่องสัจธรรมทั้ง ๔ นี้

ที่แสดงมานี้ก็เพื่อให้รู้สัจธรรมทั้ง ๔ เมื่อรู้จักสัจธรรมทั้ง ๔ แล้ว สัจธรรมทั้ง ๔ นี้ใครเป็นคนรู้คนเห็น ธรรมกาย ธรรมกายโคตรภูทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายพระโสดาทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายพระสกทาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายพระอนาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด ธรรมกายพระอรหันต์ทั้งหยาบทั้งละเอียด เป็นผู้เห็นเป็นผู้รู้ เป็นผู้เห็น ทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ มรรคสัจ เหล่านี้ นี้แหละเป็นธรรมสำคัญในพุทธศาสนา เมื่อได้สดับตรับฟังแล้ว ฟังมนสิการกำหนดไว้ในใจของตนทุกถ้วนหน้า เมื่อรู้จักธรรมที่พระองค์ทรงรับสั่งว่า เอตํ โข สรณํ เขมํ นี้ที่ฟังอันเกษม ผ่องใส เอตํ สรณมุตตมํ นี้ที่ฟังอันอุดมสูงสุด เอตํ สรณมาคมม มาอาศัยอันนี้เป็นที่พึ่งแล้ว สัพพทุกขา ปมฺจุจติ ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ด้วยประการดังนี้

ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ ตามวาระพระบาลีคือความเป็นสยามภาษาตามมตยาธิบาย เป็นไปในทางปรีติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ พอสมควรแก่เวลา เอเตน สจฺจวชฺเชน ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติ ในเขมาเขมสรณาทิปิคาถา ตามวาระพระบาลีคือความเป็นสยามภาษาตามมตยาธิบาย พอสมควรแก่เวลา ด้วยอำนาจสัจวาจาที่ได้อ้างธรรมเทศนาตั้งแต่ต้นจนจบอันนี้ ขอความสุขสวัสดิ์จงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมา พอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถนิยมความเพียงแค่นี้

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

